

ЗАЦВЕРДЖАНА
Пастанова
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь
30.06.2022 № 159

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская мова»
для XI класа ўстаноў адукацыі,
якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання
(базавы ўзровень)

ГЛАВА 1 АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ

1. Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» (далей – вучэбная праграма) прызначана для вывучэння на базавым узроўні гэтага вучэбнага прадмета ў XI класе ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі.

2. Дадзеная вучэбная праграма разлічана на 53 гадзіны (2 гадзіны на тыдзень у першым паўгоддзі і 1 гадзіна на тыдзень у другім паўгоддзі навучальнага года).

3. Мэта навучання беларускай мове на III ступені агульнай сярэдняй адукацыі (базавы ўзровень) – падагульненне і сістэматызацыя ведаў вучняў пра мову і маўленне, замацаванне і развіццё маўленча-камунікатыўных уменняў і навыкаў, удасканаленне культуры вуснага і пісьмовага маўлення.

4. Задачы навучання беларускай мове:

паглыбіць лінгвістычныя звесткі, цэласнае ўяўленне пра мову як культурна-грамадскую з’яву, гістарычна зменлівую, шматфункцыянальную сістэму, у значнай ступені залежную ад грамадскага жыцця;

замацаваць і паглыбіць веды вучняў пра тэкст, выпрацаваць уменні аналізаваць, узнаўляць, ствараць і рэдагаваць тэксты;

удасканаліць арфаграфічную і пунктуацыйную пісьменнасць вучняў, асноўныя агульнавучэбныя ўменні;

замацаваць і паглыбіць веды і ўменні вучняў па фанетыцы і графіцы, лексіцы і фразеалогіі, марфалогіі і сінтаксісе, стылістыцы беларускай мовы;

выпрацаваць навык адэкватных камунікатыўных паводзін, адпаведных канкрэтным маўленчым сітуацыям;

сфарміраваць навык рэпрадуктыўнай і прадуктыўнай маўленчай дзейнасці: асэнсаванага і свядомага чытання, адэкватнага ўспрымання маўлення на слых, стварэння выказванняў у вуснай і пісьмовай формах;

развіваць інтэлектуальныя і творчыя здольнасці вучняў, фарміраваць навыкі самастойнай вучэбнай дзейнасці;

выхоўваць пачуццё адказнасці за слова, адчування яго прыгажосці і выразнасці.

5. Рэкамендаваныя формы і метады навучання і выхавання: гутаркі, дыспуты, урокі-камунікацыі, калектыўнае абмеркаванне; лінгвістычныя разборы, складанне падагульняльных схем і табліц, састаўленне алгарытмаў прымянення правіл; выступленні з паведамленнямі на лінгвістычную тэму; напісанне творчых работ, выкананне тэставых работ. Перавага аддаецца такім відам дзейнасці, якія звязаны з аналізам тэксту, яго перапрацоўкай, а таксама складаннем уласнага тэксту: на аснове

прапанаванага (пераказ), на аснове прапанаванага сродкамі іншай мовы (пераклад), на аснове ўласнага вопыту, назіранняў (сачыненне). Арганізуюцца назіранні за чужым і ўласным маўленнем, збор адпаведнага моўнага матэрыялу з наступным яго выкарыстаннем ва ўласнай практычнай маўленчай дзейнасці. Мэтазгодна спалучаць фронтальныя, групавыя, парныя і індывідуальныя формы навучання.

Выбар форм і метадаў навучання і выхавання вызначаецца настаўнікам самастойна на аснове мэт і задач вывучэння пэўнай тэмы, сфармуляваных у дадзенай вучэбнай праграме патрабаванняў да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў з улікам іх узроставых і індывідуальных асаблівасцей.

6. Спецыфіка выкладання беларускай мовы на III ступені агульнай сярэдняй адукацыі заключаецца ў тым, што сістэматычны курс беларускай мовы, вывучаны на працягу V–IX класаў, выступае асновай для авалодання мовай на больш высокім узроўні – на ўзроўні культуры вуснага і пісьмовага маўлення, што дазваляе паказаць асаблівасці функцыянавання моўных адзінак у тэксце і навучыць карыстацца мовай у практычнай маўленчай дзейнасці.

У дадзенай вучэбнай праграме прыводзяцца прыкладныя віды дзейнасці і тэматыка творчых работ.

Прыкладныя віды дзейнасці

Чытанне (азнаямляльнае, выбарачнае, вывучальнае) тэкстаў розных тыпаў, стыляў і жанраў.

Аналіз тэкстаў розных стыляў, абгрунтаванне мэтазгоднасці выкарыстання ў іх пэўных моўных сродкаў.

Напісанне тэзісаў навуковых, навукова-папулярных і публіцыстычных артыкулаў.

Выкананне розных відаў навучальных і кантрольных работ (дыктанты, пераказы, пераклады, тэставыя работы і іншыя).

Напісанне самастойных тэкстаў пэўнага стылю і жанру, тэкстаў на адну тэму ў розных стылях.

Рэдагаванне тэкстаў розных стыляў, знаходжанне і выпраўленне маўленчых недахопаў, арфаграфічных, пунктуацыйных і граматычных памылак.

Слуханне і аналіз публіцыстычных выступленняў (ці фрагментаў).

Публічнае выступленне на пэўную тэму перад аўдыторыяй.

Прыкладная тэматыка творчых работ

Беларусь – мая Радзіма

Дарагія мясціны роднага краю.

Імя на абеліску.

Хатынскі звон днём і ноччу разносіцца па Беларусі.
«Каб любіць Беларусь нашу мілую, трэба ў розных краях пабываць»
(А. Ставер).

Беларускія народныя звычаі і традыцыі
Кожны народ мае свае святы.
Ноч, калі папараць цвіце.
Талака – звычай узаемадапамогі, перададзены нам ад прадзедаў.
Мова, гэтыя маўленчыя зносіны і маўленчы этыкет
«Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі...»

(Ф. Багушэвіч).

«Слова – радасць, слова – чары...» (Я. Колас).
«“Калі ласка!” – нашай роднай мовы шчырыя і ветлівыя словы...»

(П. Броўка).

Прыгажосць чалавечых узаемаадносін
Ад пустога звону карысці мала.
«Чалавеку патрэбна не слава...» (С. Грахоўскі).
Дзякуй табе, дарагая матуля.

Кніга адкрывае свет
Артыкул (кніга), які мяне зацікавіў (зацікавіла).
Скарбніца народнай мовы.
Мой любімы пісьменнік.

Музыка (спорт) у маім жыцці
«І песню родную люблю я...» (К. Буйло).
Алімпійскія чэмпіёны – нашы землякі.

Мой любімы від мастацтва
Роздум пасля спектакля (канцэрта, кінафільма).
На свеце шмат кніг, скульптур, карцін...
Чым цікавіцца маё пакаленне?

Мая сям'я і я
Што я ведаю пра свой род?
«Шчасця большага няма ў зярняці, як на ніве роднай прарастаці...»
(В. Таўлай).

«Ёсць матчына любоў. Яе не зблытаеш з ніякай» (Ю. Свірка).

Знакамітыя людзі нашай краіны
Іх юбілеі адзначала ўсё культурнае чалавецтва.
«Кнігі Коласа і Купалы нам калыскай і песняй былі...» (П. Броўка).

Кнігадрукаванне: гісторыя і сучаснасць
Беларускі асветнік і першадрукар Францыск Скарына.
Найлепшы памочнік, дарадца.
«Жыве ў вяках беларускае слова...» (А. Бачыла).

Прырода і мы

Ахоўваць і берагчы прыроду.

Чалавек – гаспадар зямлі?

Я ў сучасным свеце

Наш час – эпоха мабільнай сувязі.

Сучаснае аблічча роднага горада (вёскі, раёна...).

ГЛАВА 2

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА. АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

(53 гадзіны, 2/1 гадзіна на тыдзень, з іх 8 гадзін на пісьмовыя работы)

Агульныя звесткі аб мове

(1 гадзіна)

Мова і маўленне. Веданне мовы і валоданне мовай.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў
Адрозніваць паняцці мова і маўленне. Усведамляць неабходнасць
валодання мовай для паспяховай сацыялізацыі і самарэалізацыі.

Чытаць і аналізаваць тэксты, ствараць на іх аснове ўласныя вусныя і
пісьмовыя выказванні.

Стылістыка

(2 гадзіны)

Функцыянальныя стылі маўлення. Стылеўтваральныя моўныя сродкі.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў
Ведаць сферу выкарыстання, задачы, асноўныя стылёвыя рысы,
характэрныя моўныя сродкі гутарковага, мастацкага, навуковага,
публіцыстычнага і афіцыйнага стыляў.

Распазнаваць тэксты розных стыляў маўлення; абгрунтоўваць
прыналежнасць тэкстаў да пэўнага стылю, выяўляць асаблівасці ўжывання
моўных сродкаў у тэкстах розных стыляў і жанраў; удасканалваць тэксты
рознай стылістычнай прыналежнасці з мэтай захавання стылёвага
адзінства.

Ствараць самастойныя тэксты рознай жанрава-стылістычнай
прыналежнасці.

Захоўваць нормы маўленчых паводзін у дыялагічным маўленні.

Сінтаксічныя і пунктуацыйныя нормы

(43 гадзіны, з іх 8 гадзін на пісьмовыя работы)

Нормы дапасавання і кіравання ў беларускай мове. Правілы сувязі выказніка і дзейніка, выражанага спалучэннем слоў.

Кантрольная тэставая работа.

Правілы пабудовы сказаў з аднароднымі і адасобленымі членамі, звароткамі, пабочнымі і ўстаўнымі канструкцыямі, параўнальнымі зваротамі; знакі прыпынку. Правілы ўжывання дзеепрыслоўных і дзеепрыметнікавых зваротаў.

Тэставая работа.

Кантрольны падрабязны пераказ тэксту.

Правілы пабудовы складаных сказаў (складаназлучаных, складаназалежных, бяззлучнікавых складаных сказаў, складаных сказаў з рознымі відамі сувязі частак); знакі прыпынку.

Кантрольны дыктант.

Знакі прыпынку ў канструкцыях з чужой мовай.

Кантрольная тэставая работа.

Ужыванне складаных сінтаксічных канструкцый у тэкстах розных тыпаў, стыляў і жанраў.

Кантрольны падрабязны пераказ тэксту.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў
Ведаць сінтаксічныя і пунктуацыйныя нормы сучаснай беларускай мовы.

Знаходзіць і выпраўляць сінтаксічныя і пунктуацыйныя памылкі ў чужым і ўласным маўленні.

Захоўваць сінтаксічныя і пунктуацыйныя нормы ў маўленні.
Карыстацца даведнікамі па сінтаксісе і пунктуацыі беларускай мовы.

Рабіць падрабязны пераказ тэксту.

Падагульненне і сістэматызацыя вивучанага
(5 гадзін)

Маўленчыя зносіны і маўленчы этыкет. Нормы сучаснай беларускай мовы; памылкі, выкліканыя іх парушэннем.

Рэзервовыя гадзіны
(2 гадзіны)